

самых важных учреждений устава торгового — словесное производство (в некоторых коммерческих судах) фактически не существовал, все дело производилось письменно, чем могли воспользоваться недобросовестные стряпчие, ведь это им позволяло, как писал автор «блеснуть своим красноречием в приготовленных на досуге записках, избавляет их от необходимости говорить кратко и просто в присутствии суда, дает им повод представить их письменные труды в огромном размере и получить соизмеримое вознаграждение... А судьи обременены совершенно бесполезным чтением огромных сочинений присяжных стряпчих и не могут в этом хаосе бумаг часто найти опорной точки, разрешающей спор» (Газета «Одесский вестник». — 1858. — № 56). При словесном же производстве судьи могли легко понять простое и краткое изложение дела, не затемняемое ни бесполезными фразами, ни возгласами, и могли разрешить его в несколько дней. Автор газетной статьи провел лишнее правительственной официозности сравнение Устава для коммерческого суда с другими судебными уставами, указал положительные моменты и недостатки с точки зрения осведомленного практика, благодаря чему можно более точно оценить и объективно рассмотреть положение дел исследуемого периода.

Таким образом, развитие торговых отношений, стремительный рост промышленности в Одессе настоятельно диктовали необходимость серьезной защиты частной собственности, предпринимательства, прочих прав купеческого сословия, а также создания более совершенных процессуальных форм, что и стало одной из главных причин для создания Одесского коммерческого суда. Уставом для коммерческих судов была предпринята попытка реализации принципа состязательности сторон в судебном процессе, в связи с этим появилась объективная необходимость профессиональной защиты интересов лиц в суде.

САМАРСЬКА І. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри історії держави і права

ТВОРЧА СПАДЩИНА М. С. ГРУШЕВСЬКОГО В ІСТОРІОДИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

В історіографії утвердилася думка, про визначальний вплив на дисциплінарне становлення грушевськознавства діяльності українських істориків у діаспорі в другій половині ХХ ст. Починаючи з 60-х рр., завдяки передусім О. Оглоблину, Л. Винару та очолюваному ними Українському історичному товариству. Було закладено теоретичні та

джерелознавчі підвалини розвитку нової українознавчої галузі, що уможливили появу перших аналітичних праць про малознані перед тим аспектом життя та діяльності М. Грушевського.

Перші грушевськознавчі праці, що з'явилися у вільному світі у повоєнні роки, значною мірою несли на собі відбиток історіографічних дискусій попередньої міжвоєнної доби. Втім, у цих публікаціях поступово накопичувалася інформація, яка проливала світло на різноманітні, перед цим маловідомі аспекти рецепції творчого доробку М. Грушевського сучасниками. Так, цінним внеском у розширення джерельної бази окресленої проблеми став додаток до випущеної з нагоди двадцять п'ятої річниці смерті вченого збірки його праць. Затитулований як «Наукова діяльність М. С. Грушевського в оцінці східного й західного наукового світу», він містив найбільш відомі схвальні оцінки творів ученого, що належали перу Д. Дорошенка, В. Герасимчука, М. Покровського, та ін.. (Наукова діяльність М. С. Грушевського в оцінці східного й західного світу // М. Грушевський. Вибрані праці з нагоди 25-річчя смерті (1934–1959). — С. 251–260). Слід зазначити, що значна частина істориків, що опинилася на вигнанні, належала до прихильників державницької історіософії та нерідко симпатизувала гетьманському політичному табору, а це визначало певну оцінку канву їхнього звернення до постаті та творчості М. Грушевського. (Крупницький Б. Грушевський М. і його історична праця // Грушевський М. Історія Руси 1954. Т 1. С- 184–190).

Зважаючи на фальсифікацію діяльності М. Грушевського в радянській історіографії, а також певне занедбання систематичного дослідження спадщини вченого українознавчими науковими осередками при американських, канадських і західноєвропейських університетах, ряд науковців на чолі з О. Оглоблиним та Л. Винаром у 1963 р. Утворили Українське історичне товариство та заснували журнал «Український історик» як друкований орган Товариства (Вступ до науки грушевськознавства // Л. Винар: генеза й історичний Розвиток. Київ 1998. — С. 79–86). У 1966 р, його учасники своїми публікаціями започаткували новий міждисциплінарний напрямок — грушевськознавства. З того часу і до сьогодні на сторінках «Українського історика» звляються грушевськознавчі дослідження.

Найбільше уваги до історичних праць М. Грушевського прикуто у середовищі дослідників, котрі займаються спільними проблемами польсько-українського минулого. Вони стверджують, що саме український учений заклав традиції джерельного дослідження та інтерпритації багатьох явищ нашої історії; його погляди з більшості питань досі визнаються надзвичайно актуальними. (Грушевський М. Ілюстрована історія України // Копиленко О. « Українська ідея » — С 154–158. Традиційно стійкий інтерес до творчої спадщини М. С. Грушевського спостерігається серед польських козакознавців.

Для повноти огляду варто згадати енциклопедичні гасла, присв'ячені М. Грушевському. У них коротко та схематично наведено інформацію про життєвий і творчий шлях ученого, проаналізовано основні його наукові погляди.

Рецепція постаті М. Грушевського, як одного з найяскравіших представників українства доби бурхливого націотворення, що призвело до суттєвих геополітичних змін у східноєвропейському регіоні, рельєфно ілюструє помітне ідеологічне навантаження сучасних історіографічних наративів. В історіографії утвердилася думка про визначальний вплив на дисциплінарне становлення грушевськознавства діяльності українських істориків у діаспорі в другій половині ХХ ст.

В грушевськознавстві 40–80-х років, проблема артикуляції в історіографії кінця ХІХ- першої третини ХХ ст., творчої спадщини М. Грушевського була вперше поставлена як самостійна. Дослідження різних аспектів життя та творчості вченого набули системності та організованості із провадженням нової українознавчої дисципліни- грушевськознавства, а також у США Українського історичного товариства та його друкованого органу- журналу «Український історик». До безперечних досягнень цього періоду можна віднести розробку низки проблем, пов'язаних з дослідженням особливості сприйняття наукової концепції М. Грушевського чоловічими представниками українського інтелектуального життя кінця ХІХ- першої половини ХХ ст.

Специфіка ідеологічних дискусій у самому емігрантському середовищі привернула увагу науковців до проблеми обґрунтованості критики поглядів видатного вченого представниками державницького напрямку, де спостерігається ідеологізація історіографічного пошуку. Вагомість в емігрантському українознавстві голосу представників старшої генерації, що були активними учасниками наукового життя 20–30-х роках, а також значна зацікавленість станом вітчизняної науки, що перебувала за «залізною завісою», уможливили появу численних документально обґрунтованих досліджень, де висвітлювалися різноманітні аспекти. Недоліки діаспорного грушевськознавства були зумовлені слабкістю джерельної бази через неможливість аналізу широкого кола українознавчих видань та архівних матеріалів. Це спричинило загальну фрагментарність грушевськознавчих студій, що позначилося також і на спробах осмислити рецепцію спадщини видатного вченого його сучасниками. І все ж, незважаючи на це, доробок учених діаспори є вагомим етапом грушевськознавства, що став підґрунтям сучасних досліджень.